Тяжко Грицькові. Шукав правди в людей, і за те його увільнили з заводу. Що ж це робить йому? Злидні, сім'я у селі... І по заводах усяких тинявся уже, і по домах "трудолюбія" вештався. Хоч кричи, нігде роботи нема.

А це був на товчку. Пікся-пікся на сонці, озиравсь-озиравсь на всі боки: ось-ось, може, хто хоч на поденщину візьме його, попоїсти хоч буде, — не їв ось другі сутки нічого, — дарма. Іде пішоходом, похнюпивсь, сердитий, сумний. Тут ось і там в'ються кокарди, погони, ґудзики;

усяких кольорів панії, панночки. Такі вони противні йому.

— У, пики! — стискає він зуби. Трамвай дзеленчить, карети гримлять, будівля стоїть величезна така, золото ось і он сяє в крамницях.

— У, багачі чортові! — з злістю шепоче. Ось булки, ласощі всякі визирають з-за скла. Смачні-смачні пахощі чуються. Так і котиться слина йому. Ось апельсини, лимони в підвалі, жовті, пахущі. І зернята, і лушпайки їв би, здається йому. Рундук ось якийсь довжелезний, виноградом диким повитий. Столи. Пани, пообпинані білим, за ними сидять, жвякають щось. М'ясом страх несе звідтіля. Аж у горлі Грицькові лоскоче, аж у його піднебення болить, так йому хочеться їсти. "Та хоч би ж хоч сухарик, хоч кісточку", — думає. За одним столом випивають он щось, так і летять бризки з стаканів, за другим — вирегочують.

"У, мизаті, гладкі!" — хочеться крикнуть Грицькові. Швендяють лакеї, зуби скалять, вклоняються. "Цуцики погані, підлизи!" Зціпив зуби, іде. І сердито ж йому. Міг би, так і їв би усіх, все б так і перекидав догори. "У, життя, — думає, — чорти б забрали тебе!"

А ось якась дівчина, кохточка рябенька, лице бліде, худе, біля прохожих впадає, квіточки їм накидає в пучечках... — Свіженькії, пахущенькії... Паночку! возьміті... Баринька! хорошінькії... — На очах сльози в неї, і сама знітилась-знітилась.

"От ще старчиха!" — подумав Грицько. Порівнявся з нею.

— Чого ти корчишся так, упадаєш до їх? — обізвавсь. Дівчина:

— Жить, дядю, хочеться, жить!..

"Злидні погані, — подумав Грицько. — Жить хочеться їй, попід ногами виться у ситих... Ху!"

У двір ось увіходить голодранець якийсь з катеринкою, з хлопчиком. Зупинивсь перед вікнами, починає "розлуки". Хлопчик піджачок з себе, перекидаться давай. Деренчить катеринка, голодранець роззирає по вікнах, копієчки дивиться.

— Не нада, не нада, з богом! — махають з вікон йому. Такі страдні обидва, і хлопчик і він, так дивляться жалібно і так обидва скривились. Пом'ялись, постояли, та з тим і назад.

— Ху! — схитнув головою Грицько. — Що це ще? Старцювать, комедійствовать перед ситими... щоб тільки жить?!

* * *

Тіні од домів усе більшають. Свіжіше все робиться. Сонце сідає.

"А куди ж це я йду? — думає Грицько. — Ночувать же треба ще десь! А де? За те, що на постоялці минулу ніч перебув, останні ж п'ять копійок оддав. А, життя!" — Чухає голову.

З улички ось виходить купка прочан з торбинками, дві баби й дідок. Прямують до монастиря, що он трохи убік золотими банями сяє.

"А чи не потеліпаться б за ними й собі? — промайнуло в Грицька. — Чи не пощастило б переночувать там і... попоїсти в богомольців розжиться чого?.. А справді..."

Привітавсь. Пішли.

Страння монастирська. Прілим драптям так воняє. Прохід посередині. Нари по боках. Баби на їх позіхають, чухмаряться. Дідуган он якийсь, сивий, здоровий розіслав свиту, блощиць шукає у їй. Он дядько у пазусі риється. А он странник якийсь засмальцьований, патлатий, рудий про "душоспасительне" щось балакає молодиці чорнявій, вишкірює зуби до неї. Якась ікона з обличчям порепаним, з очима заплющеними висить проти дверей на стіні, благословення дає. Олива перед нею горить. Хрестяться наші дідок та баби на всі боки, б'ють поклони, цілують її. Стоїть Грицько під дверима, картуз скинув, нічого. Дивляться на його із нар баби, странник, пильно так дивляться. То на штани руді позирають йому, на піджак полинялий, то на обличчя худе, давно голене.

"І чого ви повитріщали на мене свої очі баранячі? — думає Грицько. — Повилазили б вам!"

Одна баба он уже й головою хитає. А странник біля чорнявої щось уже почав про "невєрующих". Догадався Грицько. Давай хреститься й собі, давай і собі поклони лупить. Аж втомився. Сів далі на нарах, дивиться: чи не лежить де хоч скориночка або шматочок цвілий.

Чернець увійшов ось, кругленький пикатенький.

— Ану, рабн божьи, — почав, — марш слушать вечерню.

Ворушаться всі, чепуряться, виходять.

— А ти ж чиво сидишь каменем? — обернувсь до Грицька. — Богу молиться ступай. Странню запру.

* * *

Стоїть в церкві Грицько, молиться. Чухає, сердега, чухає голову, позирає-позирає на двері: чи швидко вже будуть виходить, чи швидко вже можна у странню, може б, таки хоч крихоток він там де надибав. Живіт уже йому так скавучить, за печінки так уже тягне його. їв би, здається, й свічки, що он біліють, горять. Так смачно пахнуть вони. Та поки ж це і служення йтиме-таки! Уже аж в очіх чорніє йому; уже аж ноги судомить. А тут ще й на коліна треба ставать раз у раз, треба хреститься. В клубуках он ззаду стоять, помітять, ще в странню не пустять. Переміняється-переміняється то з тієї ноги, то на ту.

— Та швидче вже! — нишком злиться. Читають ченці, ні гу-гу, так багато, та з протягом, а читать перестануть, співати починають.

— Гладкі! — зі злістю шепоче про себе.

* * *

Одійшло служення таки. Лампочка на поставці у странній горить. Баби тараню з хлібом їдять. Дідуган оселедець з булкою вкутує он. Вечеряють люде. Ходить Грицько по проходу то сюди, то туди, позирає.

"Хоч би хто хоч раз ковтнуть дав чого, — думає. — У діда он так хліба багато... півторби... Попрохать би... — Зупинивсь перед ним, кашлянув, та й... — Попрохать!.. Хм... Нехай далі трохи туди..." — Ходить.

Увіходить ось странник, що до молодиці тоді оски-рявсь. Перехрестивсь до ікони, сюди-туди подивився, на булку дідову, оселедці, далі:

— Хлеб-соль, дедушка!

— Просим бога та й вас, — дід йому.

— Кушайте на здоровья. Ох, грехи... — Зітхнув, похитав головою, та й сів біля діда, помовчав, потім: — Все смотрю на вас, дедушка, по знаку што-то. Не зустречались ли мм с вами у Кронштадскаво отца Иоанна?

— Ні, не був я там.

— Не сподобил господь? Жаль... А от члавек... У, ах!.. понимаете... — Странник позирнув на булку і ближче до діда присунувсь, — понимаете... вот, кабьі вам рассказать про ниво.

— А розкажіть, спасибі вам.

— Да... зто святой человек... понимаете... Нельзя ли бьі у вас хлебца кусочек?

— Чому?.. Он і оселедець, беріть...

— Помяни, господи, всех сродников ваших. — Вечеряє странник, розказує дідові.

Ковтає слину Грицько, дивиться на його. Що б і робив. "Хіба ж за такими чортами й похопишся, — думає. — У, сатана руда!.. А той чорт сивий і уші розвішав... У, гади!.."

— Й вы понимаете, — чвякає странник, — вот мы с вами нонче, й он тутича... угодничок божий... — Странник сльозу втер. — Только ево не видать грешньїм людям... окромя... ох, грехи...

"Так от-чортула! — злиться Грицько. — І то ж... Ху!.. Хай ви виказитесь, нечисті сили, дияволи!" Плюнув та й поліз на нари у куток аж, у затінок. Натяг піджачину на голову, ліг. Не лежиться йому. Злість давить його. Нудно, тяжко. Так щось і підступає під горло йому. Перекидається то на той бік, то на той.

— Он-ой! — хтось у другому кутку в напівтемряві. Теж перекидається, хлипає. Баби:

— Що таке? Го... господь з тобою!.. — та звідтіль одсуваються, хрестяться. Одна:

— Платна чорного, матінко... вкрить... чорна болізнь... болізнь чорна.

— Ой-ой, ні... — Встає з кутка якась дівчина... їсти... ось два дні, цілих два дні не... не їла нічого.

Придивився Грицько: кохта рябенька, лице бліде. Та це ж та, що біля панів з квітками впадала!

"Ага, — подумав. — Жить хочеться! Оце тобі й жить!"

— А як же квітки?.. І не вторгувала нічого? — далі питає її.

— Ні... Збирала на кладовищі по могилах, збирала, мліла-мліла душею: що, як побачать? Лазила-лазила, та й.. не продала й... на копійку... — Плаче.

Хитає головою Грицько.

"І це зветься життям!" — думає. Про дівчину думає, про себе, пригадався ще тут і катеринщик йому. Так-то життя йому жалко зробилось. — І це ми люде?! Бідні, нещасні ми! Животієм... для чого? Не краще б пак там, на кладовищі лежать?! А, пішло ти к чорту, життя!"

Третього дня по газетах пройшла звістка: учора прилюдно кинувсь під поїзд крестьянин Куделя Грицько. Пополам перерізало. Причини самогубства невідомі.